

její působení. Zůstává také věrna programu Komise pro lidové obyčej České národopisné společnosti, která je pozůstatkem někdejší Mezinárodní komise pro studium lidové kultury Karpat a Balkánu, založené v roce 1959. Alexandra patří k iniciátorům a účastníkům pravidelných bienále, jimiž ve Slovákém muzeu v Uherském Hradišti navazují na někdejší košatou činnost prof. Frolce v oblasti duchovní i hmotné lidové kultury. V posledním desetiletí nevynechala ani jednou, což dokládají bibliografické údaje ze sborníků z těchto konferencí. Nezbyvá, než jubilatce poděkovat za systematickou práci na poli etnologického poznání a popřát jí zdraví a stálou pohodu do let příštích. A hodně radostných i smysluplných podnětů k další práci.

*Lydia Petráňová
(Praha)*

Výběrová bibliografie A. Navrátilové za léta 2016–2025

- Paradoxy vědeckého projektování v etnologii. In: Woitsch, Jiří – Jünová Macková, Adéla (eds.): *Etnologie v zúženém prostoru*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2016. 173–180.
- Předmluva. In: Číhal, Petr (ed.): *Erotika v lidové kultuře*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 2017. 3–4.
- Erotika v konceptu tradičního rodinného života. In: Číhal, Petr (ed.): *Erotika v lidové kultuře*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 2017. 9–19.
- Lidová kultura předměstských obcí. Rodinné obřady a obyčej. In: Fasora, Lukáš – Štěpánek, Václav (eds.): *Dějiny Brna 6. Předměstské obce*. Brno: Statutární město Brno. Archiv města Brna, 2017. 246–271.
- Důležitější než pokrevní příbuzenství. *Týden* 2018 (4): 24–29.
- K etnologickému zkoumání problematiky my a oni, domácí/cizí. Předmluva. In: Číhal, Petr (ed.): *My a oni: domácí a cizí v lidové tradici*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 2019. 3–6.
- „My“ a „oni“ v sociokulturních identifikacích a proměnách pohřebních rituálů ve 20. století. In: Číhal, Petr (ed.): *My a oni: domácí a cizí v lidové tradici*. Uherské Hradiště:

Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 2019. 11–23.

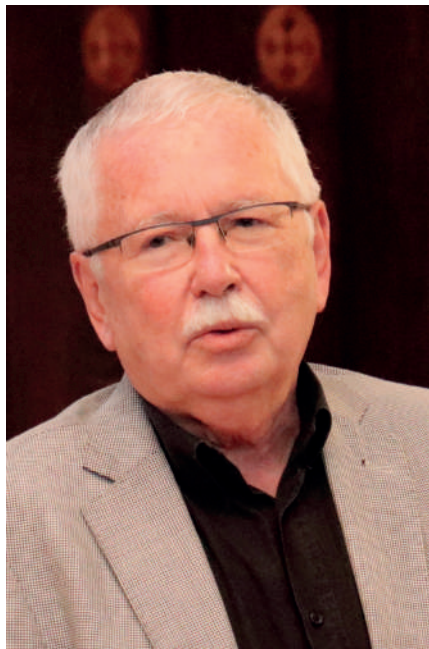
Etický a sociokulturní aspekt „strachu z mrtvého“. *Historie – Otázky – Problémy* 11, 2019 (1): 13–26.

Alkohol v pohřebních rituálech. In: Číhal, Petr – Vilímek, Vítězslav (eds.): *Tradiční kulturní kontexty pití alkoholu a kouření*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 2021. 51–59.

Symbolika barev v rodinné obřadnosti. In: Číhal, Petr – Vilímek, Vítězslav (eds.): *Barva v lidové kultuře*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 2023. 23–31.

K OSMDESÁTINÁM JIŘÍHO ŠKABRADY

V únoru 2026 oslavil významné životní jubileum prof. ing. arch. Jiří Škabrada, CSc., specialista na lidovou architekturu (od poznávání nejstarších vesnických staveb až po problém „slušného chování“ novostavby na české vesnici), autor mnoha knih a odborných textů, který se

v oblasti stavebněhistorických průzkumů zaměřuje na lidové stavitelství a výzkum historických konstrukcí.

Jiří Škabrada se narodil 20. února 1946 v Praze, kde na ČVUT vystudoval obor architektura (1969) a poté pokračoval v aspirantském studiu, v němž se zaměřil na lidovou architekturu jako odraz a pramen poznání stavební tvorby středověku. Jeho prvním krátkodobým působištěm se stal Archeologický ústav ČSAV. Sám s oblibou uvádí, že zde pracoval jako „kopáč“. Ve skutečnosti však v tomto období, na které vzpomíná Zdeněk Smetánka ve své knize *Hledání zmiřelého věku* (1987), provozoval archeologii bez rýče. V letech 1974–1986 pracoval v průzkumovém středisku Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO), v ateliéru lidové architektury, jehož vedení převzal po odchodu jeho zakladatele Jaroslava Vajdiše. Následovalo období v tehdejší Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody (SÚPPOP), kde v letech 1986–1989 vedl oddělení lidové architektury, archeologických a technických památek. Mimochodem tu archeologii a první místo památkového archeologa na půdě ústavu prosadil právě on. Úsilí oddělení se soustřeďovalo na přípravu vesnických památkových rezervací, pro jejichž mapové přílohy zavedl J. Škabrada jednoduše reprodukovatelnou černobilou hodnotící legendu. Rezervace se ovšem dočkaly prohlášení až v roce 1995. To již letošní oslavenec (až do roku 2012) působil na Fakultě architektury ČVUT v Praze, kde v ústavech dějin architektury a památkové péče založil zejména výuku mezi studenty oblíbených předmětů Lidová architektura a Historické konstrukce. Docentem byl jmenován v roce 1993, profesorem v roce 2004. Zván byl i na další univerzity, které rozšiřovaly záběr své činnosti o obor stavební historie; v letech 2003–2020 takto působil na Filozofické fakultě Univerzity Pardubice. Mezi odborníky i studenty se stala proslulou jeho tvrz v Sudkově Dole u Pacova, kde v letech

1999–2007 pořádal letní studentské praxe a odborné kurzy – zejména o lidové architektuře a poznávání historických staveb, ale i specializované o historických krovech (s Jiřím Bláhou) nebo tradiční tesařské práci (s Petrem Růžičkou). Díky svému odbornému zaměření se stal členem redakční rady časopisu *Průzkumy památek* (od založení roku 1994), spoluzakladatelem a organizátorem konferencí *Dějiny staveb v Nečtiněch*. Je také zakládajícím členem Sdružení pro stavebněhistorický průzkum (2001) a Společnosti pro obnovu vesnice a malého města, z. s. (SOVAMM) (1991).

Výčet publikací Jiřího Škabrady je úctyhodný. Bibliografie, kterou jsme se pokusili sestavit na stránkách SOVAMM (<https://sovamm.cz/wordpress/vystavy/historicka-architektura-nejen-lidova/jiri-skabrada/>) má 125 položek, tamtéž rozpracovaný soupis jeho stavebněhistorických průzkumů čítá (zatím) 111 položek. Na počátku publikační činnosti je článek z roku 1974 *Architektura zemědělských usedlostí pozdního středověku v Čechách*, který napsal se Zdeňkem Smetánkou, a téhož roku vydaná práce *Roubená valená klenba ve vývoji středověkých obytných staveb*. První knihy věnované lidové architektuře – *Vesnické stavby a jejich úprava* (1975) a *Jihočeská lidová architektura* (1986) – vzešly ze spolupráce s jeho učitelem a později kolegou na ČVUT Svatoplukem Voděrou.

Za svého pedagogického působení na ČVUT vydal Jiří Škabrada řadu učebních textů a skript: *Příspěvky k poznání středověkého stavitelství* (s Miladou Radovou) 1991, *Původní plánová dokumentace lidové architektury* (1996, s Martinem Ebelem), *Lidová architektura* (1996), *Konstrukce historických staveb* (2000). Většinu těchto témat dále rozpracoval, takže postupně vyšla v rozšířené knižní podobě *Lidové stavby. Architektura českého venkova* (1999), *Konstrukce historických staveb* (2003) a dvoudílné *Chalupy v Čechách na historických stavebních plánech* (2014–2016, s Martinem Ebelem). Výsledkem

spolupráce na výzkumu pražských románských domů s archeology Zdeňkem Dragounem a Michalem Trymlem je kniha *Románské domy v Praze* (2002). Klíčového oslavencovu badatelskému tématu poznávání nejstarší dochované vrstvy vesnických staveb je věnován již sborník příspěvků z konference *Vesnický dům 16. a 17. století*, uspořádané v Poličce v roce 1992. Aktuální stav poznání shrnul pak v úvodní kapitole publikace *Nejstarší vesnické domy ve východních Čechách* (2018), na níž se dále podílelo dvacet spoluautorů. K jihočeské lidové architektuře se, již bez předčasně zesnulého Svatopluka Voděry, vrátil novelizovaným titulem *Lidová architektura v jižních Čechách* (2021) (s Karlem Kučou, Ivanem Náprstkem, Janem Peštou a Romanem Tykalem). Dalšímu celoživotnímu tématu – zkoumání vývoje vesnických půdorysů a plužin, včetně odhalování měř a modulů při pravidelném vytyčování ve středověku i novověku – je pak věnována jeho zatím poslední publikace *Nástin vývoje vesnických půdorysů a plužin v Čechách s podtitulem K výpovědní schopnosti map stabilního katastru* (2022).

Na posledních třech uvedených knihách jsem měla možnost s Jiřím spolupracovat jako grafička a v případě *Nejstarších domů ve východních Čechách* i jako spoluautorka. Naše spolupráce ovšem trvá déle. Dovolte mi proto několik osobních vzpomínek.

Seznámili jsme se 25. června 1983, když jsem s mým mužem Jiřím vyjížděla přes Prahu na svatební cestu. Začínali jsme tehdy zkoumat Jeseníky a chtěli jsme konzultovat, jak správně provádět průzkum lidové architektury. Museli jsme tehdy přijít nevhod nebo zapůsobit hrozně, neb jsme byli obratem odesláni z Portheimky na ČVUT za Svatoplukem Voděrou, což bylo pro nás tehdy rovněž setkání klíčové. Podruhé jsme se setkali poté, co na Voděrovu radu poslali náš projekt obnovy vesnic Rostěnice a Kněždub do soutěže *Mladého světa* „Hledáme dokonalé projekty“ a byl v tomto

časopise publikován. Jiří tehdy hledal někoho, kdo by doplnil stav ateliéru lidové architektury v SÚRPMO, který se v té době chystal opustit. Nakonec to dopadlo tak, že jsem začala pracovat pod jeho vedením v oddělení lidové architektury, archeologických a technických památek SÚPPPOP. Začalo tím období společných cest do terénu, které pokračovaly i poté, co Jiří odešel na ČVUT. Spolehlivým prostředkem, jak ho vylákat na badatelskou výpravu přitom bylo a dosud je podezření na dostatečně starobylé vesnické stavby. Tyto cesty pro nás byly neocenitelnou soukromou školou stavebněhistorického průzkumu. Obohacením pro nás bylo i setkání s řadou spolužáků. Vždy nás při tom na přístupu pana učitele fascinovalo, jak i úplného začátečníka bral jako sobě rovného badatele a zajímal se o jeho pozorování a názor. K nezapomenutelným patří výjezdy na Znojensko a do Dolních Rakous nebo třeba cesta s Tomášem Edelem do Kunějova. Společnou srdečnou záležitostí se nám ovšem stalo českomoravské pomezí se středobody Litomyšl, Vysoké Mýto, Polička a Moravská Třebová. Na první „spanilé jízdě“, které tam začaly objevem domu s dymnou jizbou čp. 171 v Čisté, navázalo v letech 1999–2000 období grantového projektu SOVAMM Litomyšlsko-Vysokomyštsko. Díky němu jsme si už mohli dopřát takový luxus jako archivní rešerše (zpracovával je Martin Ebel) a dendrochronogické datování vybraných objektů (Josef Kyncl). Během let získané poznatky se pak dostaly do knihy o nejstarších domech ve východních Čechách.

S Jiřím jsme se setkávali a setkáváme i na půdě Sdružení pro SHP a především spolku SOVAMM, který s námi a Karlem Kučou spoluzakládal. Po řadu let byl jeho viceprezidentem a od roku 2008 požívá jako člen vědecké rady SOVAMM titul tajný vědecký rada. Pořádal sněmy SOVAMM v roce 2000 v Sudkově Dole a v roce 2013 v Širokém Dole. Aktivně se podílel na přípravě řady dalších akcí, které SOVAMM pořádal nebo spolupřádal

– především Krátký poznávací kurz lidové architektury v Trstěnici (2004), Lidová architektura – Broumovsko (2014, 2015) a výstava díla architektů Otakara Máchela a Jaroslava Vajdiše v Brně (2021/2022). Spolek s ním získal i zdravé jádro z řad jeho kolegů a žáků, jimiž se členská základna stále omlazuje.

Přínos Jiřího Škabradý pro SOVAMM jsme se mu pokusili alespoň částečně oplátit výstavou *Historická architektura nejen lidová*. Její první zastávkou je Městské muzeum v Hernychově vile v Ústí nad Orlicí, kde 26. února zahájil pouť po místech, která mají vztah k jeho celoživotní badatelské činnosti. Doufáme, že s výstavou bude mít letošní oslavenec možnost setkat se na jejich zastávkách s místními kolegy a žáky.

Přejeme mu, aby si ještě dlouho uchoval jiskru v oku, břitký humor i badatelský zápal, díky kterému se i my budeme moci těšit z jeho nových objevů.

Zuzana Syrová Anýžová
(Společnost pro obnovu vesnice
a malého města, z. s.)

KDYŽ SE ZHNOTNÍ ETNOGRAFICKÉ POZNÁNÍ: BLAHOPŘÁNÍ LUBOMÍRU PROCHÁZKVI

Uvažujeme-li nad smyslem praktického zhmotnění etnografie/etnologie, naskytá se jako jeden z nejvýraznějších směrů realizace muzea v přírodě. Míra znalostí a cit pro poznání z terénu se pak může odrážet právě ve skanzenech, kde je soulad expozice s předlouhou jedním z hlavních kritérií kvality. Právě tak by se dala charakterizovat profesní dráha PhDr. Lubomíra Procházky, CSc. (*1956). Ten po dvě desítky let trvající vědecké práci v Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV v Praze (dnes Etnologický ústav AV ČR) dostal jako pomyslný vrchol kariéry možnost od počátku tvořit koncepci Muzea vesnických staveb středního Povltaví ve Vysokém Chlumci.

Teoretickou erudici jubilanta v problematice tradiční kultury a lidového stavitelství dokládá bohatá bibliografie s akcentem na terénní výzkum a zhodnocení řady archivních dokumentačních ikonografických fondů. Z poslední doby jmenujme například spolupráci na edici *Zmizelá Praha* (2019, 2023) či monografii *Lidové stavby Středočeského kraje* (2020).

Pokud jde o výše zmíněný záměr muzea ve Vysokém Chlumci, ten inicioval Okresní úřad v Příbrami a středočeské pracoviště Národního památkového ústavu za účelem dokumentace a záchrany staveb v pozoruhodné oblasti s jádrem ve středním Povltaví a s cílem doplnění sítě muzeí v přírodě. Lubomír Procházka od roku 1999 již jako pracovník Hornického muzea Příbram na základě zkušeností z terénních výzkumů tradičního stavitelství v různých regionech ČR vybíral vzácné ohrožené zejména roubené objekty a vedl celý projekt. Většinu transferovaných staveb provázel archeologický výzkum a dendrochronologické datování, kterým byly určeny i další objekty v regionu.

Relativně hladký průběh výstavby muzea za dosažení vysoké míry autenticity přikládá letošní oslavenec podpoře ředitele Hornického muzea Příbram Josefa Velfla a spolupráci se zkušeným architektem Petrem Dostálem. V neposlední řadě se podařilo získat pro realizaci místní stavební firmu, která byla otevřená akceptovat specifické požadavky. Jubilant sám vedle harmonie spolupráce s dalšími obory vyzdvihuje nepopíratelnou úlohu etnologa či historika v procesu transferu nebo rekonstrukce památkových objektů. Zrod muzea měl vedle vzniku nového turistického cíle ve Středočeském kraji také vliv na rozvoj spolupráce s vysokými školami a regionálními muzei.

Výjimečnou pozici mezi tímto specifickým typem muzeí nezastává Muzeum vesnických staveb středního Povltaví jen díky svému mládí a prakticky uzavřené koncepci výstavby. Právě pojetí zaměřené primárně na originální architekturu a stavební historii je v naší zemi ojedinělé. Je rovněž příkladem relativně úspěšné realizace v současných tržních podmínkách a krizi řemeslných dovedností.

Unikátní jsou v naší zemi přesuny dvou celistvých černých kuchyní s částí komína o hmotnostech 30 a 32 tun. Přestože se jednalo o výjimečný počín, pro jeho aktéry byla pravděpodobně zásadní záchrana autentické materie a dovedností dávných stavitelů, než snaha o mediální stopu. Takové technické řešení zůstává v našem muzejnictví dosud nepřekonané. Na mnohých objektech jsou tak zřetelné různé historické fáze bez krkolomné snahy o stavební retrospektivu a hledání původních forem, jak bývá obvyklé v jiných muzeích v přírodě. Nejen z ekonomických důvodů, ale také z pohledu autenticity a vývoje konstrukcí je pozoruhodné zachování některých typů krytin jako eternit či pálené tašky pro transferované objekty. Přirozeně působí i doplňkové konstrukce jako kamenná zápraží, dlažby či podezdívky. Všechny tyto snahy tak dokážou úspěšně eliminovat pochybnosti nad vytržením originální stavby z původního kontextu.